

סגולת הטהרה של חודש טבת | ע"פ שיעור של הרב בועז כהנא

בחודש טבת יש שני אירועים שקשורים זה לזה. האחד הוא צום עשרה בטבת, צום זה נתקן בעקבות שלוש מאורעות:

1. בח' בטבת תורגמה התורה ליוונית.
2. בט" טבת נפטר עזרא הסופר עליו נאמר שהייתה ראויה להנתן תורה על ידו.
3. ב"י בטבת החל המצור על ירושלים בימי בית ראשון.

האירוע השני שישנו בחודש טבת הוא תחילת ימי תעניות השובב"ים. המקור של ימי השובבים הוא בקבלה, וסגולתם הוא תיקון פגם הברית. ננסה לעמוד על הקשר בין האירועים ומתוך כך על סגולת ימי חודש טבת.

טבילה לבעלי קריין

כדי להבין את משמעות מיתתו של עזרא הסופר ביום זה נעיין במשנתו. עזרא הסופר תיקן הרבה תקנות, חלקן קשורות לטהרה:

עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני ובחמישי, ודין בשני ובחמישי, ומכבסים בחמישי בשבת, ואוכלין שום בערב שבת, ושתהא אשה משכמת ואופה, ושתהא אשה חוגרת בסינר, ושתהא אשה חופפת וטובלת, ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות ותיקן טבילה לבעלי קריין¹.

התקנה האחרונה שמובאת בגמ' היא טבילה לבעלי קריין. בהמשך שם הגמ' שואלת מדוע צריך לתקן עזרא הרי מדאורייתא בעל קרי צריך לטבול כמו כל טומאה שמצריכה טבילה. עונה הגמ' הטבילה מהתורה היא לאכילת תרומה ושאר קודשים ואילו עזרא תיקן שבעלי קריין לא יוכלו אפילו ללמוד תורה לפני שטובלין.

הגמ' בברכות² קובעת שלמעשה אין בעלי קריין צריכין לטבול כדי ללמוד תורה:

תניא ר' יהודה בן בתירא היה אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם³ למעלה מרבי יהודה בן בתירא. אמר ליה: בני פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר (ירמיה כג-כט) "הלא כה דברי כאש נאם ה'" מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה.

¹ בבא קמא פב.

² דף כב.

³ רש"י: כיוון שהיה בעל קרי חשש לומר דברי תורה.

וכן תוסי' שם⁴ אומרים שלמעשה תקנת עזרא לא התקבלה בעם ישראל.

יש לשאול: למה דברי תורה לא מקבלים טומאה? לכאורה לימוד תורה היא מצווה לא פחות גדולה מכל מיני מצוות שיש לטבול כדי לקיימן כגון אכילת מעשר שני ותרומה, למה מותר ללמוד בטומאה? בנוסף יש להבין מדוע עזרא ראה לנכון לאסור זאת אע"פ שאין דברי תורה מקבלים טומאה? ומדוע לא התקבלה תקנתו למעשה בעם ישראל?

עבודת המקדש ולימוד תורה

מין הרב זצ"ל מבאר⁵ מהו היסוד הרוחני שחידש עזרא הסופר בתקנה בה ביקש לאסור לימוד תורה קודם טבילה לבעלי קריין.

"כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה, בהשפעה רוחנית, מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה, ואת תחתית טהרת הדם, הבשר, הדמיון והרגש. ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים לכללות הכל באיגוד חי, נדרשת היא הטהרה המדויקת. ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כל כך לפרטי טהרה מעשית. הלא כה דברי כאש נאם ד', מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה... לכתחילה, בימי עזרא, היתה המגמה לקשר את ישראל אל הקודש והמקדש גם בצד התחתית, שהוא אחד מדרכי החינוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה. הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתטית, ונשארה השפעת השכל בדליגתה הרוחנית מצורפת אל המעשה. ונשאר בשביל כך פנוי המקום של השלבים הרוחניים הממוצעים, הרגש והנטייה הבשרית, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת..."

הרב מסביר מדוע בעבודת הקודשים נצרכת טהרה גדולה. יש הבדל מהותי בין לימוד תורה לאכילת קדשים או כל מצווה אחרת שנוהגת בבית המקדש. לימוד תורה הוא דבר שנעשה בכלי השכל אבל אדם לא חי את זה כי זה תוכן שהוא יותר עליון ממה שהוא יכול לחיות, התורה היא נובלות חכמה מלמעלה, תורה מן השמיים. לימוד תורה אינו מצריך פרטי טהרה מעשית כיוון שהתורה בעצם הלימוד שלה לא מטפלת באופן ישיר בכל כוחות החיים של האדם. למשל אם כאשר אדם יושב ולומד סוגיה בגמרא יתכן מאוד שלימוד זה לא יהיה נחמד או נעים לו. משום שהגמי' היא אמת שנלמדת בשכל. השכל הוא לא דבר שאמור לרומם את כל כוחות החיים. השכל

⁴ דף כב: ד"ה ולית.

⁵ אורות התחייה פסקה לה

הוא כלי המאפשר לנו לעסוק באמת עצמה. וזאת, בניגוד למושג הטהרה שמשמעותו התאמת כל כוחות חיים הנמוכים שלנו לרוח.

לעומת לימוד התורה, עבודת המקדש וקדשיו כוללים בפעולתם את הדמיון והרגש. כשאדם מקריב קרבן הוא מקריב את הצדדים הרעים שברצון שלו. תפקידה של עבודת המקדש הוא לבנות באדם את הרצון, ובסוג עבודה כזו הכוללת את כוחות הנפש היותר תחתונים נדרשת הטהרה המדויקת.

במסכת ברכות נאמר שמיום משנחרב בית המקדש "שערי תפילה ננעלו". יש לדייק שלא נאמר "שערי תורה ננעלו". מדוע חורבן המקדש פוגם דווקא ביכולת להתפלל ולא ביכולת לימוד התורה? עניינה של התפילה אינו במפגש עם האמת כמו לימוד תורה. התפילה לא בונה שכל אלא בונה רצון. היא בונה את החשק, את היצר והדמיון. מאז חורבן הבית ננעלו שערי תפילה. הקושי שקיים לנו בתפילה נובע מכך שהלב שלנו לא חי את התורה. כשבית המקדש לא עומד על תלו יש פגם ביכולת שלנו לחיות את האמת האלוקית, להזדהות איתה גם ע"י הצדדים היותר נמוכים של האדם.

לאור זאת מובן מדוע בעבודת המקדש יש צורך בטהרה גדולה, הטהרה מעדנת את הצדדים הנמוכים שבאדם שיעלו גם הם לעבודת ד'. בניגוד לכך, בלימוד תורה אין צורך בטהרה זו. לימוד התורה אינו פועל על הרגש והדמיון, אלא מתמקד בשכל, עולם האמת⁶.

לפי זה עולה כי משמעות תקנת עזרא להצריך טבילה של בעלי קריין ללימוד תורה היא השאיפה שלימוד התורה יפעל לא רק בשכל בצורה חיצונית אלא עם כל כוחות החיים. השאיפה היא לא רק לדעת את התורה אלא גם לחיות אותה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בעבודת המקדש. עזרא מחנך את עם ישראל לשאוף לקודש ולמקדש על ידי העלאת כל הכוחות לעבודת ד'. להתענג על דברי תורה.

להלכה, ר' יהודה בן בתירא פוסק שהיציאה לגלות אינה מאפשרת לנו לחיות את התביעה העליונה הזו של עזרא הסופר. על כן, בפועל לא התקבלה תקנה זו.

תרבות יוון – ניתוק כוחות החיים מעבודת ד'

⁶ וכדברי הרב: "השפעת שכל בדליגתה הרוחנית מצורפת אל המעשה". קיימים באדם שלושה תחומים: שכל, רגש ומעשה. אדם שלם מבין למה דבר מסוים הוא טוב (שכל), מתוך כך הוא אוהב את זה (רגש) ולבסוף הוא גם עושה את זה. לימוד התורה פועל באופן שמדלג על השלב האמצעי. בלימוד התורה האדם מבין את האמת ולכן הוא עושה אותה.

הגמ' בבבא קמא⁷ מונה תקנות כלליות שנהגו בארץ ישראל. אחת מהן היא שלא לגדל חזירים בכל מקום, ומביאה הגמ' סיפור מהימים שלאחר מרד החשמונאים ביוונים, סיפור זה מבאר את הרקע לאיסור לגדל בא"י חזירים:

תנו רבנן: כשצרו בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ⁸ ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית. אמר להם: כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם. למחר שילשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו: ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית.

השבר שמתרחש בעקבות מיתנו של עזרא קשור מאוד לקלוקל של תרבות יוון.

אותו זקן שהכיר חכמה יונית ביקש לנתק בין השכל והרגש. בית המקדש נצור, יש צבא שחונה מבחוץ ויש צבא שחונה בפנים. הצדדים החיצוניים של החיים נמצאים במצור על השכל, הם במלחמה עם השכל. יש דבר אחד שמצליח לאחד בין החוץ לפנים ואלו הקרבנות. זה דבר היחיד שבו יש שיתוף פעולה בין החוץ לפנים. כאשר אותו זקן אומר להביא חזיר הוא בעצם אומר לרגש להתנתק מהשכל. ברגע שזה קרה נהרס העולם. מאז אנחנו סובלים, מאז פרצה מלחמה באדם בין הצדדים החיצוניים של החיים לצדדים הפנימיים של החיים. זה מה שיצר את ההחטאה הזו שאפשרה ללמוד תורה בלי שהרגש יחיה את זה.

חודש טבת – ימים של תיקון

יש חודש אחד בשנה שבו אנו מנסים לתקן את הנתק הזה שבין השכל לרגש, שבין האמת שבחיים לחיים עצמם. הנתק הזה התחיל במותו של עזרא ובתרגום התורה ליוונית ונמשך עד היום. זה מתבטא גם בזה שבעשרה בטבת החל המצור על ירושלים. המצור הזה הוא ההו"א של ניתוק ירושלים מכל המציאות, בדיוק כפי שהיוונים ביקשו לנתק את החיים והרגש מהשכל והאמת.

בחודש טבת תפקידנו הוא לתקן את זה, לחבר את ירושלים לחיים. זו גם הכוונה שבימי השובביים יש יכולת לתקן את פגם הברית, כלומר יש יכולת להיטהר בצדדים שנראים הכי נמוכים בחיים, שגם שם יופיע אור ה'. עלינו להשתדל להיטהר, להאמין שהתורה היא לא רק שכל, שהתורה מסוגלת לגעת בכל תחומי החיים שלנו. יש בימים האלה, ימי השובביים, סייעתא דשמיא לדבר הזה שאם אדם ישתדל לטהר את היצר והנטיות הוא יצליח לחיות את התורה כמו שעזרא הסופר ביקש ושאף.

⁷ פב:

⁸ רש"י: אחים היו ומריבין על דבר המלוכה